

considerație toate limbile romanice, de la origini și de-a lungul evoluției lor. Cu atât mai valoroasă și utilă este recenta creștomatiile a profesorilor Jesús Moreno și Pedro Peira, de la Universitatea Complutense din Madrid, ce reunește texte romanice medievale ale celor zece limbi romanice, la care se adaugă și dialectele franco-provensale.

Scopul urmărit de autori este acela de a pune la îndemina cercetătorilor și studenților un instrument de lucru adus la zi prin includerea celor mai actuale rezultate ale cercetării moderne de texte, care să ofere, într-o formă riguroasă și accesibilă, o imagine cât mai exactă și completă asupra particularităților istorice ale limbilor romanice, pe baza documentelor de limbă celor mai reprezentative, cu ajutorul cărora se pot face comentariile lingvistice fundamentale în studiul filologiei romanice.

Volumul este deschis de un cuvânt înainte semnat de academicianul A. Zamora Vicente, unde se evidențiază însemnătatea operei, și de o succintă prefață în care autorii dau precizările metodologice de rigoare.

În selecția textelor predomină, cu totul justificat, criteriul lingvistic, subordonat desigur istoriei culturale a fiecărei limbi, care determină caracterul și cantitatea respectivelor texte medievale. Într-adevăr, limbile fără o dezvoltare literară susținută — franco-provensala, retoromana, sarda, dalmata — sînt reprezentate aproape exclusiv prin documente lingvistice, pe cînd pentru limbile ce se bucură de o tradiție literară bogată și îndelungată se dau și însemnate monumente literare, care coîncid, firește, cu operele capitale ale literaturilor romanice medievale.

S-a căutat ca textele să aibă o mărime suficientă pentru a putea constitui o bază de

analiză solidă. Prin urmare, pe de o parte s-au selectat fragmentele cele mai reprezentative și, pe de alta, s-au inclus texte în întregime, atunci cînd extinderea și importanța lor lingvistică au permis acest lucru.

Ordinea limbilor este următoarea: franceza, franco-provensala, provensala, catalana, spaniola, galiciano-portugheza, retoromana, sarda, italiana, dalmata și româna. În cadrul fiecărei limbi, textele sînt date după criteriul cronologic, acoperindu-se perioada de la apariția primelor manifestări pînă în secolul al XV-lea. Se face o singură excepție: limba română, la care se includ texte din secolul al XVI-lea, pentru a se putea cuprinde astfel primele mărturii scrise.

Fiecare text este precedat de o notă introductivă în care se precizează data alcătuirii, manuscrisele transmise, proveniența dialectală, și, dacă este cazul, influențele suferite din partea unor limbi și dialecte. Se indică în încheiere edițiile critice existente și se specifică ediția urmată. S-a apelat în mod constant la edițiile cele mai riguroase și moderne.

Din dorința de a se oferi o bază de cercetare cât mai amplă, s-au introdus uneori două versiuni ale aceluiași text, precum și texte care corespund unei anumite teme în mai multe limbi.

Lucrarea se încheie cu o utilă *Bibliografie* selectivă, adusă la zi, a culegerilor de texte romanice.

Prezenta *Creștomatia romanică medievală* își îndeplinește cu prisosință obiectivele propuse. Concepută și realizată cu competență și rigurozitate, ea trebuie salutată ca o izbîndă certă a lingvisticii romanice.

TUDORA ȘANDRU OLTEANU

Onomastika e Kosovës, Prishtinë, 1979, 628 p.

Acest volum masiv reunește contribuțiile prezentate la Simpozionul organizat de Institutul de albanologie din capitala Provinciei Socialiste Autonome Kosovo (R. S. F. Iugoslavia), ce a avut loc la Prishtina, în zilele de

25—27 februarie 1977. Unele dintre studiile publicate aici interesează și istoria limbii române: avem în vedere, în primul rînd, capitolul: „Elemente traco-dacice în raporturile lor cu cele ilire”.

Cartea se deschide cu lista participanților la Simpozion, urmată de o scurtă alocuțiune a acad. Rexhep Qosja, directorul Institutului de albanologie de la Pristina.

Prima parte a volumului (p. 9—196) cuprinde contribuții privitoare la toponimie. Astfel, studiul lui Ruzhdi Ushaku (p. 9—26) este consacrat analizei toponimelor și microtoponimelor din regiunea Ulqin. Autorul citează diverse toponime ilirice, între care și *Balta* (*Balta di Zitrano*), termen de origine iliră, derivând dintr-o rădăcină indo-europeană *balta* — *palta*, care apare și în sl. com. *bolto (v. sl. *blato*), alb. *baltë*, neogr. βάλτος și rom. *baltă*. În consecință, termenul românesc nu trebuie considerat un împrumut, ci autohton (din tracă)¹.

În articolul lui Exhlale Dobruna (p. 27—46) sînt cercetate toponimele antice din Kosovo, aparținînd în vechime regiunii dardane. Autorul demonstrează că, în marea lor majoritate, acestea au origine ilirică: *Viciano*, identic, probabil, cu *Ulpiana*, provenind din ilir. *Ulcianum* (destul de frecvent la iliri, cf. *Ulcinium*, *Ulcisla castra*, *Ulcirus mons*, *Ulcus* și *Ulcendus*), *Theranda*, *Gabuleo*, *Scardon* (*Skordus*, *Drilon*) (*Drinus* etc. Acest fapt constituie, după părerea autorului, un argument în plus în favoarea originii ilire a dardanilor. Unele dintre aceste toponime s-au păstrat ca apelative în albaneză (de exemplu *Vindenists* — *vend* „loc”, *Ulcianum* — *ulk* „lup”), iar trecerea de la formele antice *Scardus* și *Drinus* la actualele *Shar* și *Drin* se explică prin legile fonetice ale limbii albaneze. Concluzia sa este că albanezii sînt autohtoni și descind din iliri.

Rexhep Ismajli discută (p. 47—57) unele probleme referitoare la onomastica medievală din zona Kosovei, relevînd valoarea documentară a textelor ecleziastice pentru onomastica albaneză și modalitățile de interpretare istorică a lor.

Skënder Gashi analizează pe larg (p. 59—104), pe baza surselor ecleziastice sîrbe, problema prezenței albanezilor în Kosovo în secolele al XIII-lea — al XIV-lea. Exami-

narea materialului antroponomic probează că, în evul mediu, albanezii se aflau nu numai în zona Kosovei de astăzi, ci și în partea occidentală a Macedoniei, în Muntenegru și în Serbia meridională. Astfel, populația albaneză din zonele amintite purta în esență nume albaneze, slave și cîteva de origine necunoscută. Unele dintre antroponimele pomenite de Sk. Gashi s-au păstrat ca microtoponime, patronime sau oronime. În ceea ce-i privește pe „vlahi”, aceștia, în afară de numele proprii lor, poartă și nume albaneze (*Dedë*, *Dodë*, *Balë* ș.a.).

Articolul lui Muhamet Tërnavă (p. 105—136) studiază prenumele și numele de locuitori din Pristina de la sfîrșitul secolului al XVI-lea pe baza datelor furnizate de un registru turcesc privind recensămîntul populației din sangeacul Vuçiternë în timpul domniei sultanului Selim al II-lea (1566—1574). Numele capilor de familie, notate pentru prima oară în acest registru, au formă caracteristică albaneză, slavă (sîrbă) și, în mai mică măsură, „vlahă”². În rîndul populației creștine din Pristina domină numele albaneze, ceea ce constituie un indiciu asupra etniei din această zonă la sfîrșitul secolului al XVI-lea.

Studiul lui Rexhep Doçi (p. 137—153) se ocupă de o problemă mai specială, și anume de antroponomia preislamică din localitatea Lapuša în lumina microtoponimiei. Edificator este faptul că vechile antroponime albaneze s-au păstrat pînă astăzi în numele de familie și în microtoponime transmise pe cale orală din generație în generație.

Skënder Riza examinează (p. 155—161) antroponomia și toponimia albaneză din Kosovo în secolele al XIV-lea — al XV-lea, pe baza izvoarelor turcești. Majoritatea toponimelor din Kosovo erau, în acea epocă, ilirice, grecești, latinești, slave (sîrbești), arabe (turești) etc., în funcție de perioada istorică.

Latif Mulaku (p. 163—172) studiază unele toponime medievale albaneze din Kosovo, al căror număr era considerabil.

¹ Pentru amănunte, vezi J. Hubschmid, *Etymologische Beiträge*, 1. *Baltă*, în RRL XXIV (1979), nr. 4, p. 343—352.

² Vezi și Silyiu Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice în evul mediu*, București, 1959.

Ismail Doda (p. 173—187) cercetează toponimia din localitatea Krajë, arătând că în secolul al XIII-lea și cele următoare albanezii erau prezenți în zonă și au păstrat numele de locuri vechi.

Bahri Brisku (p. 189—196) urmărește stratificarea lingvistică a toponimiei din regiunea Ulqin (iliro-albaneză: *Ulqini, Bin-jesh*; albaneză medievală: *Kalla Ballshës, Suma, Bukmizë, Buzuk?, Kr(r)uq, Krythe*; „vlahă”: oronimul *Rumia*; slavă: *Gorana, Mërkojeviqi, Kunjet* și grecească: *Kalimera*).

Partea a doua a prezentului volum (p. 197—375) este consacrată onomasticii contemporane.

Qazim Lleshi (p. 197—201) pledează pentru conservarea formelor autentice ale toponimelor albaneze din regiunea Kosovei, așa cum se păstrează ele în pronunțarea populară autohtonă.

Marinko Milkov se ocupă pe scurt (p. 203—208) de forma toponimelor ca punct de plecare în cercetări etimologice.

Tefik Morina (p. 209—219) studiază micro-toponimia din zona Kosovei pe baza datelor oferite de cadastre redactate în srbă și provenind din mai multe comune.

Shaqir Berani (p. 222—231) se ocupă de problema ortografierii numelor proprii sîrbocroate de declinare I în limba albaneză.

Sulejman Drini (p. 233—241) cercetează derivatele semantico-structurale din onomastica albaneză a Kosovei: derivate improprii, care provin dintr-o evoluție semantică a cuvintelor simple, și derivate proprii, formate de la rădăcini ale diferitelor cuvinte prin adăugarea de sufixe.

Mehmet Halimi (p. 243—251) studiază unele toponime de tip perifrastic.

Fadil Sylejmani (p. 253—280) examinează toponimia albaneză din zona geografică Malësia e Tetovës, care reflectă particularitățile fonetice, morfologice, derivate și lexicale ale graiului.

Hasan Kelmendi (p. 281—301) studiază microtoponimia unei localități din zona Kosovei din punct de vedere sincronic (toponime simple, derivate, compuse, toponime exprimate prin sintagme, prepoziții și locuțiuni adverbiale).

Celelalte contribuții din partea a doua a volumului se referă la: toponime și antroponime în nord-vestul Kosovei (Ahmet Kelmendi — p. 303—317); tipurile lexico-gramaticale și caracteristicile structurale ale microtoponimelor dintr-un sat albanez din Kosovo (Zijadin Munishi — p. 319—330); modul cum se reflectă nazalizarea în unele toponime și microtoponime din localitatea Zhur (Imrë Badallaj — p. 331—334); formarea cuvintelor și lexicul microtoponimelor din localitatea Has (Prizren) (Abdullah Zymberi — p. 335—341); unele toponime din regiunea: Kërçovë (Qemal Murati — p. 343—351); prenume albaneze mai noi (Ibrahim Goçi — p. 353—357); patronimicele albaneze din câteva sate din zona Samodrehtë (Ragip Mulaku — p. 359—366); stratificarea lingvistică a elementelor turcești din toponimia din împrejurimile Priştinei și alte localități din P. S. A. Kosovo (Sabit Uka — p. 367—371); unele deformări ale antroponimelor de genul feminin (A. Bytyçi — p. 373—375).

Secțiunea următoare a volumului (p. 377—430) este consacrată onomasticii și etnografiei.

M. Krasniqi (p. 377—415) abordează antroponimele din Kosovo în lumina datelor etnografiei.

Shefqet Filana (p. 417—423) se ocupă de toponimele albaneze din Kosovo în operele cu caracter etnografie, istorie și lingvistic elaborate de Branislav Nušić pe cînd era consul al Serbiei la Priştina (1893—1895).

Nuhi Vinca (p. 425—430) face unele observații cu caracter mai general privind zona: Struga, unica în R. S. F. Iugoslavia unde, în cursul timpului, au existat puternice influențe reciproce între ghegă și toscă (satele a căror populație vorbea cele două graiuri albaneze depindeau de aceeași unitate administrativă).

Două studii tratează probleme de onomastică și literatură (Anton Berisha și Bajram Krasniqi), altele două — de onomastică și folclor (Myzafere Mustafa și Demush Shala), iar cîte unul — de onomastică și arheologie (Muhamet Pirraku — p. 475—539) și toponime și cartografie (M. Çerrabregu). Dintre problemele care au făcut obiectul acestor

studii, menționăm influența lexicală și simbolic-semantică a mitologiei populare asupra creației culte, funcțiunea poetică a toponimelor și antroponimelor în poezia albaneză, antroponimele și toponimele în structura poeziei orale a albanezilor, onomastica în cîntecele eroice.

Volumul inserează, de asemenea, discuțiile purtate în timpul Sîmpozionului (p. 537—606) și o bibliografie a lucrărilor de onomastică a Kosovei apărute în anii 1945—1976 (autori Emine Fetahu, Daut Bislimi

și Sk. Gashi) (p. 607—620). Cartea se încheie cu postfața semnată de acesta din urmă (p. 621—624).

Cum s-a putut vedea din această rapidă trecere în revistă, studiile onomastice cuprinse în volumul de față se caracterizează, pe de o parte, prin valoarea lor documentară, strict lingvistică, pe de altă, prin esența interdisciplinară a celor mai multe dintre ele.

ARITON VRACIU

AKADEMIJA NAUK SSSR, INSTITUT JAZYKOZNANIJA, *Perspektivy razvitiija slavjanskoj onomastiki*, Moscova, Editura „Nauka”, 1980, 396 p.

Volumul colectiv „Perspectivele dezvoltării onomasticii slave” (redactori responsabili A. V. Superanskaja și N. V. Podol'skaja) cuprinde 52 de articole scrise de slavisti bulgari, cehoslovaci, germani, maghiari, polonezi și, mai ales, sovietici. Titlul volumului este motivat de faptul că în cele mai multe articole se pun probleme de principiu privind evoluția onomasticii slave atât în țările neslave cu substrat lingvistic slav (R. D. Germană, R. P. Ungară ș.a.), cât și în țările slave (R. P. Bulgaria, R. P. Polonă etc.), pe baza unor principii metodologice mai mult sau mai puțin comune. Printre alte lucrări viitoare de mare importanță se amintește, de exemplu, elaborarea atlasului onomastic și a dicționarului terminologiei onomastice (amîndouă cu caracter panslav), a căror realizare presupune o vastă activitate pregătitoare cu profil mai restrîns, național¹.

În vederea precizării celor mai actuale probleme de antroponimie și toponimie slavă, Sectorul de cercetări onomastice al Institu-

tului de lingvistică din Moscova a elaborat un chestionar onomastic, la care s-au primit răspunsuri din partea cercetătorilor din U.R.S.S. și din alte țări. Pe baza opiniilor formulate în răspunsuri s-au constituit cîteva teme centrale, reflectate în titlatura celor 5 secțiuni ale lucrării de față: „Probleme teoretice ale cercetărilor onomastice”, p. 13—78 (distribuția modelelor antroponimice, probleme de etnogenază în lumina mărturiilor toponimice, numele proprii în frazeologie etc.); „Arii onomastice slave”, p. 79—179 (contacte lingvistice interslave, isoglose toponimice și antroponimice, vestigii în domeniul hidronimelor, adaptarea toponimelor slave la specificul limbii germane ș.a.); „Dicționare onomastice”, p. 180—249 (se au în vedere dicționare dintre cele mai diferite: de microtoponime bielorusse și, mai restrîns, moscovite, de nume de familie rusești din secolul al XVII-lea, de prenume și porecle vechi ruse, de terminologie geografică populară etc.); „Antroponime slave în mediul aloglot”, p. 250—368 (se tratează, mai ales, problema elementelor onomastice slave din structura unor limbi neslave: azerbaidjană, buriată, cercheză, germană, greacă, iakută, komi, letonă ș.a.); „Privire generală asupra cercetărilor de onomastică din diferite țări”, p. 369—392 (se analizează stadiul cercetărilor onomastice din Slovacia, Ucraina și Ungaria),

¹ De exemplu, în vederea alcătuirii dicționarului panslav de terminologie onomastică este util să se elaboreze, în prealabil, dicționare ale terminologiei onomastice proprii fiecăreia din cele 11 limbi slave vii, de tipul recentei lucrări pe care a redactat-o N. V. Podol'skaja, *Slovar' russkoj onomastičeskoj terminologii*, Moscova, 1978 (vezi recenzia publicată în SCL XXX (1979), nr. 2, p. 179—181).